

ОДАМ ВА ОЛАМ

Миллий истиқололият ва миллий тикланиш даври узоқ ва яқин тарихимизни янги назар билан ўрганиб чиқишини тақозо этилди. Бу ишда сиртдан қараганды майдада бўлиб кўринган масалалар, ҳатто биттагина сўзининг тарихий илдизлари ва луғовий маъноси ҳам катта оҳамиятига эга бўлиши, кўп нарсани билдириши ва ўтмишишимизнинг бирор қиррасини ёртиб бериши мумкин.

«Бухоро» сўзининг келиб чиқиши ана шундай масалалардан биридир.

СИФАТЛАР ИСМЛАР КАБИ...

Бу сўз ҳакида асрлардан бўён турли фикр ва мулоҳазалар баён этилган. Улар орасида ҳакиқатдан узоқ ва бошкacha килиб айтганда, «кўчою бозор этимологияси» кабилидаги фикрлар ҳам учраб туради. Чонончи, Ҳ аср араб саёхи ва тарихиси ал-Муқаддасий «Аҳсан-ут-такосин» фи маърифат-ул-акалим» китобиди ёзди: «Бухоро сўзи аслида Кўххорон (тогни егувчилар) эди, бирор биркана вакт ўтган, «», «ў ва «н» товушлари кискартирилб. «Кўххорон» «бухоро» шаклига киради, ундан сўнг «к» ҳарфи «б»га айланаб, «Бухоро» сўзи вужудга келади». Аммо муаллиф бу гапларни кеърден олганлиги, қайси бир гаройиб тил конунига биноан бу уч товушнинг талафуздан тушиб колганинг ва «к» товушнинг «б»га айланариги тўридиша ҳеч нарса демайди.

Кези келгандан шунни ҳам айтиб утмок жойиздирки, Бухоро араб халифалигида ахрапид чиқиб мустакил давлат бўлангандан бўхороликларнда ватан билан фархланиш туйғуси айникса кучли бўлганинг кўрсатувчи асрлар кўп яратиди. Рӯдакийнинг: «Бухор ҳар холда Багдод Буториди», деган сўзлари бекиз айтилмаган эди! Айни замонда Багдод ислом дини, сиёсат ва маданият маркази сифатида илгариги ўз макомини йўкота бошлаган сари бир катор араб саёхлари, олимлари, адаблари жумладан, араб шоирлари Махмуд бинни Довуд, Абдуллоҳ бинни Тохир Буторони менисмай ҳакоратомуз гапларни ёзганларки, улар таҳлил ва танқидга ҳам лойик эмаслар.

Бундай пайтда шахмат санъатида католики очик-ойдин кўриниб турган юришлар таҳлилсиз ради этилганди, биз ҳам «Бухоро» сузи ҳакида баъзи бир тарых асрлариди, лугатномаларда ва goho bilan tafakkur qilishga olib kelinadi.

«Бухор ҳар холда Багдод ислом дини, сиёсат ва маданият маркази сифатида илгариги ўз макомини йўкота бошлаган сари бир катор араб саёхлари, олимлари, адаблари жумладан, араб шоирлари Махмуд бинни Довуд, Абдуллоҳ бинни Тохир Буторони менисмай ҳакоратомуз гапларни ёзганларки, улар таҳлил ва танқидга ҳам лойик эмаслар.

Алияр Деххуда ўз «Лугатнома»сида ёзди:

«Бухоро» аслида «бухор» сўзидан олингани, муллар тилида имламузи демакдир». Муҳаммад Хусайнининг «Бурхони котев», Муҳаммад, Подшохининг «Фарҳанги Онандроҳ», Мулла Абдурасиддининг «Фарҳанги Рашидий», Ризуқлихон Хидоятнинг «Анжуманорой Носирий», Рой Тек Чадийнинг «Баҳори Аҳам» лугатномалари ҳам жумлалари бир-биридан жузини фарқ килган ҳолда «Бухоро» сўзига «имл маъносини англатади», деб изоҳ берилган. «Фиёс-ул-лугот» муаллифи Муҳаммад Фиёсiddин эса, бошقا бир лугатдан кутириб кўл колган: «Бухоро Туровдаги шаҳар номи... «бухор» сўзидан келиб чиқкан; бу сўз маъноси имл демакдир» («Латойиф»дан) ва муаллифнинг «Латойиф» муаллифининг М. У.) айтишина «бухор» сўзи бошча китобларда имл маъносида бир ислом таркибасида бир неча мисол кеттирамиз.

Алияр Деххуда ўз «Лугатнома»сида ёзди:

«Бухоро» аслида «бухор» сўзидан олингани, муллар тилида имламузи демакдир». Муҳаммад Хусайнининг «Бурхони котев», Муҳаммад, Подшохининг «Фарҳанги Онандроҳ», Мулла Абдурасиддининг «Фарҳанги Рашидий», Ризуқлихон Хидоятнинг «Анжуманорой Носирий», Рой Тек Чадийнинг «Баҳори Аҳам» лугатномалари ҳам жумлалари бир-биридан жузини фарқ килган ҳолда «Бухоро» сўзига «имл маъносини англатади», деб изоҳ берилган. «Фиёс-ул-лугот» муаллифи Муҳаммад Фиёсiddин эса, бошقا бир лугатдан кутириб кўл колган: «Бухоро Туровдаги шаҳар номи... «бухор» сўзидан келиб чиқкан; бу сўз маъноси имл демакдир» («Латойиф»дан) ва муаллифнинг «Латойиф» муаллифининг М. У.) айтишина «бухор» сўзи бошча китобларда имл маъносида бир ислом таркибасида бир неча мисол кеттирамиз.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихорлар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихорлар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихорlар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихорlар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихorlар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган вихorlар Овистодаги вораларни ёзлатди.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Фа Сян тасвирилаган vixorlар Ovistodagi voralarini yozlatdi.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Fa Sian tasviiri lagagan vixorlар Ovistodagi voralarini yozlatdi.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Fa Sian tasviiri lagagan vixorlар Ovistodagi voralarini yozlatdi.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Fa Sian tasviiri lagagan vixorlар Ovistodagi voralarini yozlatdi.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги билан фархланид», — деб жавоб берди. Пайғамбар, — худ унга ўз саломи ва раҳматини ўйлаласин, — хитоб килиб: «Эй худо! Фоҳира баракат бергинг, унинг халкалари дилларини такво билан атайдилар!». Fa Sian tasviiri lagagan vixorlар Ovistodagi voralarini yozlatdi.

Буҳоро шаҳрининг турли номлари ҳакида Абу Наср Аҳмад Наршахий «Буҳоро тархи» китобиди бирмурча қенгрот маънумот беради: «Буҳоро номи «бир жода араб тилида «Мадинат-ут-сүфрия», яъни «Мис шаҳар» ва яна бошқа бир жода араб тилида «Мадинат-ут-түжкор», яъни «Савдошар шаҳри деб ёзилган. Бир жадисида айтилишича, Буҳоро номи Фоҳира бўлиб келган. Наршахий нақл этган бу жадисга кўра, хаэрят пайғамбар сўрайди: «Эй Жараби! Нега Фоҳира деб атайдилар? Жараби! Шунинг учунни, киётам куни Буҳоро шаҳри ўзида шаҳидарнинг кўклиги бил

МАЪРИФАТ МАНЗИЛИ

Умр—азим дарё

ҚАДРДОНЛАР ИЧИДА

Кун кетаверади. Умр ўтаверади. Кимдир ён-веридагилар гагина маълум булади. Кимдир бутун элга танилади. Хар кимнинг ҳарқати, итилиси ўтаетган умрдан шундай мева яратади. XX аср кўччиликса танилиш нинг турфа воситаларини яратади. Театр, газета, журналлар, радио, телевидение бу даврда кўп кишиларни элга танилиш майдонига яйланди. Танили бўлши иштиёкида ҳозир бу майдонга ҳар одамлар киришди, пишкериғидан тоглар титретади.

Иноситларни олдада. Умр ўтаверади. Кимдир ён-веридагилар гагина маълум булади. Кимдир бутун элга танилади. Хар кимнинг ҳарқати, итилиси ўтаетган умрдан шундай мева яратади. XX аср кўччиликса танилиш нинг турфа воситаларини яратади. Театр, газета, журналлар, радио, телевидение бу даврда кўп кишиларни элга танилиш майдонига яйланди. Танили бўлши иштиёкида ҳозир бу майдонга ҳар одамлар киришди, пишкериғидан тоглар титретади.